

Azərbaycan Milli folklorşünaslığının ən görkəmli nümayəndələrindən biri, səmərəli elmi yaradıcılığı və təşkilatçılığı ilə nüfuzlu mövqə qazanmış böyük alim, şəxsiyyət, Bakı Dövlət Universiteti "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı" kafedrasının müdiri, AMEA-nın müxbir üzvü, filologiya elmləri doktoru, professor Azad Mövlud oğlu Nəbiyev 1945-ci ilin 20 aprelində vətənimizin cənab güşəsi olan Qubanın 2-ci Nügədi kəndində doğulmuşdur. Müəllimimiz, həmkarımız, həmyerlimiz, dostumuz, həmişə məsləhət və tövsiyələrinə ehtiyac duyduğumuz Azad müəllim əsl ziyalı və vətəndaş ömrü yaşadı. Hələ orta məktəb illərindən bədii yaradıcılığa meyil edən - şeir yazan, musiqi bəstələyən A.Nəbiyev bütün ömrünün əzmkarlığı, aramsız şəkildə yaradıcı-elmi fəaliyyətə həsr etdi. Vəfat etdiyi gün, rəhbərliyi ilə yenidən çapdan çıxmış son kitabının sevincini isti-isti kafedranın müəllimləri ilə bölüşmüşdü. Qarşıdakı planlarından, layihələrindən söz açmışdı. Amma nə biləsən ki...

Azad müəllimin ömür yoluna nəzər salanda məlum həyatı həqiqəti bir daha təsdiq edərsən ki, fikir və düşüncə adamlarının həyatı yalnız olum və ölüm arasında qat olunmuş məsafə ilə deyil, onun əsərlərinin, fikirlərinin, əməllərinin, haqqırdakı xatirələrin yaşadığı Zamanla ölçülür. Ədəbiyyat qazanmaq ifadəsi də bu düşüncə məntiqi nəticəsində yaranıb. Bu mənada Azad müəllim xoşbəxt insandır, ölümə baş əyməyən insandır.

Azad Mövlud oğlu Nəbiyev doğma Nügədi kəndində orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra - 1963-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuş, 1967-ci ildə həmin fakültəni jurnalistika ixtisası üzrə fərqlənmə diplomu ilə başa vurmuşdur. Əmək fəaliyyətinə 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında siyasi ədəbiyyat üzrə böyük redaktor kimi başlamış, 1972-ci ildən "Gəndlik" nəşriyyatında şöbə müdiri işləmişdir. O, işləməklə yanaşı, universitetin aspiranturasında qiymətli təhsil almışdır. Xoşbəxtlikdən elmi rəhbəri tanınmış folklorşünas professor M.H.Təhməsin olmuşdur. 1972-ci ildə "Koroğlu" dastanında Koroğlu surəti (Azərbaycan-özbək materialları əsasında) mövzusunda dissertasiya işini müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsi almışdır. Onun namizədlik işini hələ qadağaların götürülmədiyi dövrdə folklorumuzu ümumtürk kontekstində öyrənmək cəhdi kimi də qiymətləndirmək olar. A.Nəbiyev 1976-cı ildən həmin universitetdə müəllimlik fəaliyyətinə başlamış, Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, dünya xalqlarının mifologiyası, dünya xalqlarının nağılları, «Kitabi-Dədə Qorqud» və dünya eposu, folklor nəzəriyyəsi, Azərbaycan xalq nəsi və başqa fənləri tədris etmişdir. O, ömrünün sonunadək Azərbaycan folklorunun 40 yeni janrını toplayıb üzə çıxarmış, tədqiq etmiş və dərslərə daxil etmişdir. Azad müəllim 1981-ci ildə "Azərbaycan-özbək folklorunun tipologiyası və qarşılıqlı əlaqəsi" mövzusunda dissertasiya işini Tiflisdə, o zamanki SSRİ-nin çox tanınmış alimlərinin iştirakı ilə uğurla müdafiə etmiş və filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi almışdır. 1982-ci ildən isə professor adına layiq görülmüşdür. 1989-cu ildə onun təşəbbüsü ilə Bakı Dövlət Universitetində Folklor kafedrası açılmış, həmin vaxtdan ömrünün sonunadək kafedranın müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

Professor A.Nəbiyevin yaradıcılığı çoxşaxəli və qibtəediləcək dərəcə

cədə məhsuldar olmuşdur. Folklorşünaslıq, ədəbi əlaqələr, ədəbi tənqid, tərcüməçilik, publisistika, ilk qələm təcrübələrində olsa da - poeziya bu geniş fəaliyyətin tərkib hissələridir. O, ədəbi fəaliyyətə 60-cı illərdən başlamış, ilk mətbu şeri 1962-ci ildə "Qızıl Quba" rayon qəzetində çap olunmuşdur. Bundan sonra qəzet və jurnallarda şeir, hekayə, povest, oçerk və məqalələrlə çıxış etmişdir. İtalyan ("Bertolonun sərgüzəştləri") və özbək ("Tülkü və qurd") xalq nağıllarından tərcümələr etmişdir. **"Kitabi Dədə Qorqud'un Drezden nüsxəsi mətnini sadələşdirib nəşr etdirmişdir (2000). Kiçik bir məqalədə onun gördüyü işlərdən geniş bəhs etmək, onları qiymətləndirmək sadəcə mümkün deyildir. Şübhəsiz, prof. A.Nəbiyevin folklorşünaslıq irsi**

nə və nağılları" (1988), "Azərbaycan folkloru" (1992), Türkiyə türkcəsində "Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası" folklor cildi (Ankara, 1992) və başqa dəyərli kitablarında nəşr edilmişdir. Vaxtilə diqqətdən kənar qalmış kiçik janrların, mərasim folklorunun nəşrindən tutmuş "Koroğlu"-nun Dərbənd variantınadək ən müxtəlif folklor mətnləri onun sayəsində qeydə alınaraq itib-batmaqdan, unudulmaqdan qorunmuşdur. A.Nəbiyev folklorşünaslığın ən müxtəlif sahələri və problemləri ilə məşğul olmuş, ciddi elmi uğurlar qazanmış nəzəriyyəçi alim kimi təkcə respublikamızda deyil, onun sınırlarından kənar da kifayət qədər tanınmışdır. O, folklorun aktual məsələlərini əhatə edən əllidən artıq monoqrafiya, dərs vəsaiti və özünün yazdığı

mərhələlər üzrə əks edən, zəngin folklor janrlarımızı sistemləşdirən, hər bir folklor tədqiqatçısının istifadə etdiyi fundamental bir əsərdir.

AMEA-nın nəşr etdiriləyi 6 cildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi"nin xalq ədəbiyyatına həsr olunmuş I cildinin (2004) əsas müəlliflərindən olması da A.Nəbiyevin elmi bioqrafiyasında qeyd olunmalı mühüm xidmətlərdən biridir. Yaradıcılığının son dövründə folklorun sifət nəzəri problemləri üzərində intensiv çalışmışdır. Nəzəri axtarıların nəticəsi olaraq 2006-cı ildə oxşar mədəniyyətli xalqların gen birliyi ilə bağlılığını təsdiqləyən nəzəri fikirləri maraqla qarşılanmışdır. Bu məsələ ilə əlaqədar araşdırmaları tam halda "Oxşar dəyərlərin gen qaynağı - geneoloji nəzəriyyə" (2009) kitabında nəşr

liğında tutduğu mövqeyi aydın əks etdirir.

Azad müəllim, 2005-ci ildə anadan olmasının 60 illiyi ilə əlaqədar AMEA-nın və BDU nun Fəxri Fərmanları, Təhsil Nazirliyinin "Qabaqcıl təhsil işçisi" döş nişanı ilə təltif edilmişdir. O, eyni zamanda bir sıra Beynəlxalq və sahə Akademiyalarının üzvü olmuşdur. Müxtəlif illərdə bir sıra Müdafiə və Dissertasiya Şuralarının, Elmi-Metodik Şuraların, nüfuzlu qəzet və jurnalların redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. 2001/05-cu illərdə Ali Attestasiya Komissiyasının filologiya elmləri üzrə eksperti və Ekspert Şurasının sədrinin müavini olmuşdur. 2009-cu ildən isə AMEA-nın folklorşünaslıq üzrə koordinasiya şurasının sədri kimi çalışmışdır. 30-dan artıq dis-

75 illiyində Prof. Azad Nəbiyevin həyat və yaradıcılıq yoluna müxtəsər baxış

həm ayrı-ayrı sahələr, problemlər üzrə, həm də ümumilikdə fundamental tədqiqatların obyektinə olacaq, böyük alimin Azərbaycanın elm və mədəniyyəti tarixində tutduğu yer, inkişafında oynadığı rol özünün layiqli qiymətini alacaqdır. Bu yazımız onun həyat və yaradıcılıq yoluna sadəcə olaraq, müxtəsər baxış cəhətidir. A.Nəbiyev hər şeydən öncə folklorşünas alim idi. O, həm folklor toplayıcısı, tərtibçisi, nəşri, həm folklor tarixçisi, nəzəriyyəçisi, həm folklor universitet auditoriyalarında tədris edən pedaqoq, həm də böyük folklor təbliğatçısı, təəssübkeşi idi. Folkloru sevmə və sevdirən bir insan idi. Folkloru milli mədəniyyətimizin əsası, ana qaynağı, milli tarixi yaddaşın ən böyük daşıyıcısı olan bir xəzinə, sərvət hesab edirdi.

Mübaligəsiz demək olar ki, Azad müəllim folklorşünaslıqda məktəb yaratmış və yaradıcılığı ilə mərhələ təşkil edən bir alim olmuşdur. İlk toplama işini - "Koroğlu" dastanının yeni bir qolunu hələ tələbə olarkən universitetin "Elmi əsərləri"ndə dərc etdirmişdi. Müəllimlərinin etimadı onun bu işə olan marağını professional bir fəaliyyətə çevirmişdir. Ən müxtəlif janrlara aid topladığı mətnlər onun "Nəğmələr, alqışlar, inanclar" (1986), "Azərbaycan dastanları" (1977), "Novruz" (1989), "Novruz bayramı" (1990), "Sehrli sünnüllər" (1990), "İlaxır çərşənbələr" (1992), "Alqışlar, adətlər, nəğmələr" (1992), "Koroğlu" (2003), rus dilində "Azərbaycanın mif, əfsa-

diği folklor materiallarından ibarət topluların, 350-dən artıq elmi məqalənin müəllifidir. Azad müəllimin çoxşaxəli elmi marağında epoxşunaslıq mühüm yer tuturdu. Dastanlarımızı ümumtürk folkloru kontekstində öyrənməsi ilə, müqayisəli-tipoloji araşdırmalara əsaslanması ilə bu sahədə gördüyü işlər həm də türk xalqları arasında folklor əlaqələrinin tədqiqinə töhfə vermişdir. Yazdığı hər iki dissertasiya işi ilə bərabər, "Qəhrəmanlıq səhifələri" (1975), "Azərbaycan-özbək folklor əlaqələri" (1978, rusca nəşri - 1986), prof. X.Koroğlu ilə birlikdə yazdığı "Azərbaycan qəhrəmanlıq eposu" (rus dilində - 1996) kitabları milli epoxşunaslığımızın dəyərli əsərləridir. "Koroğlu", "Qaçaq Nəbi", "Qatır Məmməd" kimi dastanları toplayıb nəşr etdirməsini, həmin nəşrlərə yazdığı müqəddimə və şərhləri də qeyd etmək olar. Görkəmli alimin irsində mərasim folkloru, milli bayramlar, xüsusilə Novruz bayramı, mifologiya, xalq dram və oyunları, aşıq sənəti kimi sahələrin tədqiqi xüsusi yer tutur. Bu baxımdan onun "El nəğmələri, xalq oyunları" (1988), "Azərbaycan uşaq folkloru" (2000), "Azərbaycan aşıq məktəbləri (2004) və s. kitabları maraqlı kəsb edir. "Azərbaycan xalq ədəbiyyatı" adlı irihəcmli, iki cildlik dərsliyi (I c. 2002; II c. 2006) alimin ardıcıl tədqiqatlarının ümumiləşdirilmiş ifadəsi kimi qiymətləndirilə bilər. Bu, təkcə dərslik kimi deyil, eyni zamanda xalq ədəbiyyatımızın tarixi inkişafını

edilmişdir. Daha sonra isə "Folklor yaradıcılığında fasiləsiz transfer" adlı nəzəri təlim yaratmış və fikirlərini "Folklorada fasiləsiz transfer və yuxu paradiqmaları" (2011) kitabında əks etdirmişdir. Azad müəllim mənəvi mədəniyyətimizin daimi qoruyucusu və təbliğatçısı olmuşdur. Azərbaycan muğamının, aşıq sənətinin və Novruzun YUNESKO-nun qorunan qeyri-maddi mədəni irsi siyahısına salınmasına nə qədər sevinməsinin canlı şahidiyik. Bu sahədə öz əsərləri ilə konkret iş görər, görülməli işlər barədə ən mötəbər kürsülərdə fikirlərini səsləndirirdi. Onun rəhbərliyi altında həyatının son günlərində çap olunan "Azərbaycanda Novruz" kitabı qeyri-maddi mədəni irsimizin təbliği işinə layiqli töhfədir. Professor A.M.Nəbiyev 2000-ci ildə "Azərbaycan Respublikasının əməkdar müəllimi" fəxri adına layiq görülmüş, 2001-ci ildə ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki böyük xidmətlərinə görə AMEA-nın müxbir üzvü seçilmişdir. Qeyd etmək yerinə düşər ki, A.Nəbiyev AMEA-nın mövcudluğu ərzində ora seçilmiş yeganə folklorşünasdır. Bu fakt onun Azərbaycan folklorşünas-

sertant və aspirantın elmi rəhbəri, 4 doktorantın elmi məsləhətçisi, onlarla doktorluq və namizədlik dissertasiyasının rəsmi opponenti olmuşdur. A.Nəbiyev 1992-ci ildən nəşr edilən "Folklorşünaslıq məsələləri" elmi-nəzəri jurnalının təsisçisi və redaktoru idi. O, gənc yaşlarından Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, Yazıçılar Birliyinin üzvü, Dirçəliş və Tərəqqi partiyasının sədri (1992-2000), Beynəlxalq Əlillər Federasiyasının idarə heyətinin üzvü (1998-2012) olmuşdur. Prof. A.Nəbiyev ölənən ictimai-siyasi həyatında bir vətəndaş və ziyalı olaraq fəal iştirak etmiş, azərbaycançılıq, milli dövlətçilik, demokratiya məsələləri ilə bağlı dərin məzmunlu publisistik yazıların müəllifi kimi tanınmışdır. Onun elmi-publisistik üslubda yazdığı "Milli təəssübkeşlik, yoxsa erməni saxtakarlığı" (2003) kitabı mənəvi mədəniyyətimizi öz adlarına çıxan bədnam qonşularımıza azərbaycanlı ziyalının, vətəndaşın sanballı cavabı sayıla bilər. **Azad Nəbiyev 1990-cı ildə Şimali Kipr Respublikasında «Koroğlu» mövzusunda keçirilən Beynəlxalq Konqresdə «Türk xalqlarında «Koroğlu» eposu» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmiş, konqresin həmsədrlərindən biri, 2000-ci ildə İran İslam Respublikasında keçirilən «Novruz» beynəlxalq konfransında «İlaxır çərşənbələr» məruzəsi ilə çıxış etmiş, simpoziumun həmsədrələrindən biri olmuşdur. O, 2006-cı ildə Bakıda keçirilən IV Uluslararası «Ortaq türk keçmişindən ortaqlıq gələcəyinə» konfransında «Dünya xalqlarının folklorunu öyrənən yeni nəzəriyyə-geneoloji məktəb» məruzəsi ilə, 2007-ci ildə yenə Bakıda keçirilən eyni adlı V Uluslararası konfransda «Ağız ədəbiyyatında folklor ənənələri» məruzəsi ilə çıxış etmiş və hər ikisində də aparıcı bölmələrdən birinə rəhbərlik etmişdir. Azad müəllim bir əsrin baharında doğuldu, o biri əsrin kiçik çilləsində, sazağında - 2012-ci ilin 13 fevralında dünyadan köçdü... Həmişə böyük şövqlə qarşıladığı Novruz gözəlməyə səbri çatmadı, ömrü yetmədi sanki... Təskinliyimiz ondadır ki, Azad müəllimin əziz xatirəsi onun oxunacaq əsərlərində, inkişaf etdiriləcək elmi fikirlərində, həmkarlarının, tələbələrini, onu yaxından tanıyanların yaddaşlarında yaşayacaqdır.**

Etibar Tahbılı (f.ü.f.d, dosent) Cabir Albantürk (AYB üzvü)

